

تاریخ معماری ایران / دوره ی مادها

دکتر کورش فضائلی

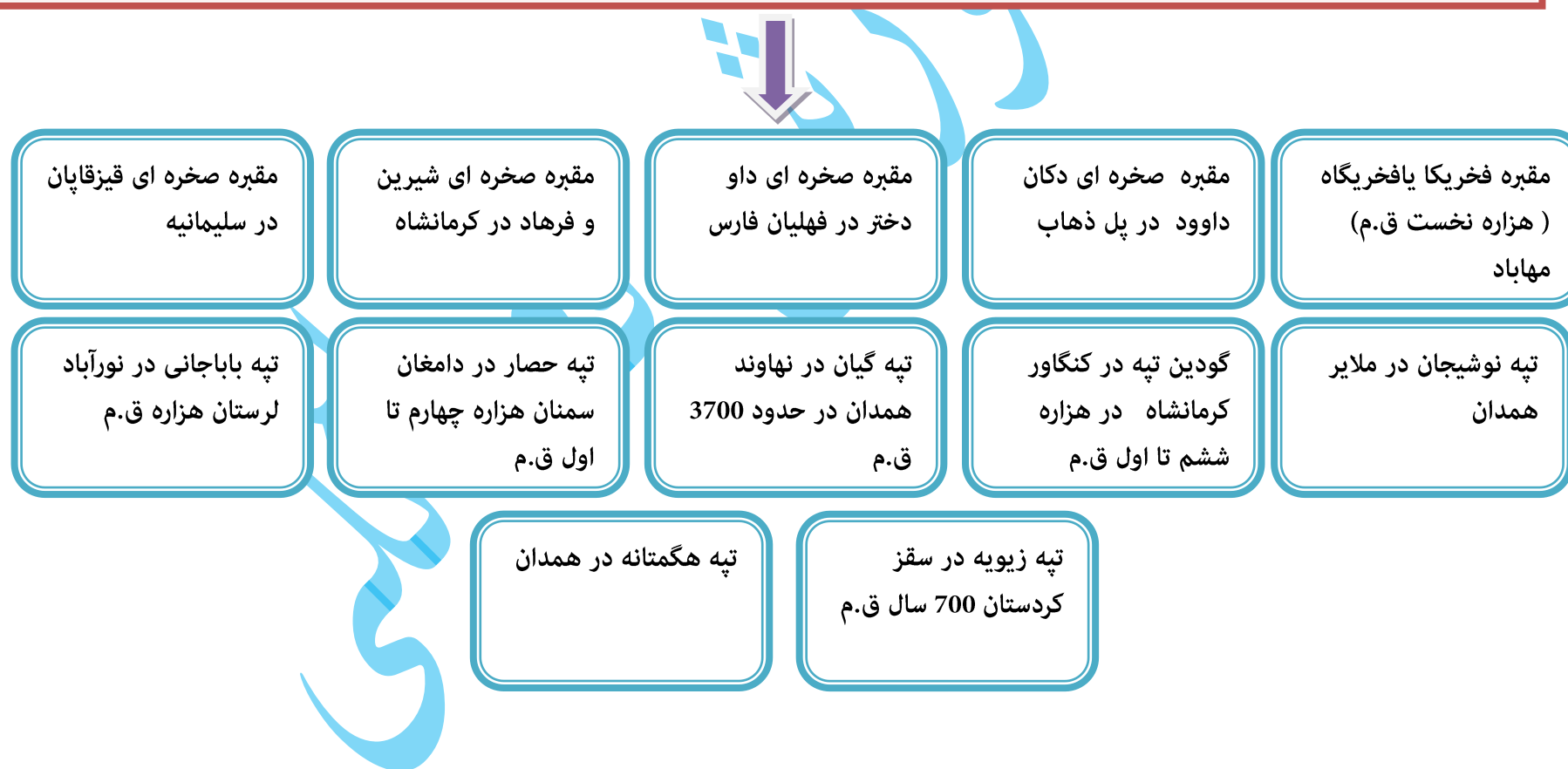

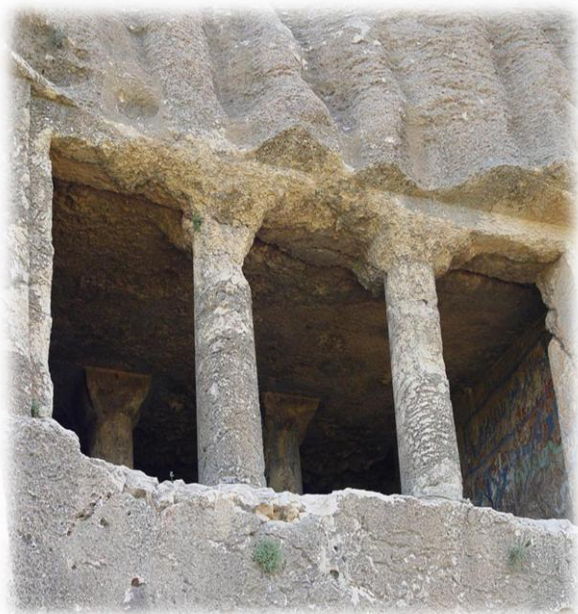
مادها (550 تا 728 ق.م)

- اولین پایتخت مادها شهر هگمتانه است و توسط دیاکو شکل گرفته است و کاخ سازی در ایران همراه با این کار آغاز شد و در دوره هخامنشی به ویژه در پاسارگاد و تخت جمشید قابل ملاحظه است.
- هگمتانه دارای هفت قلعه تو در تو بود که هر قلعه دارای کنگره به یک رنگ خاص است. وهر کدام دیواری بلند تر از دیوار خارجی خود داشت. کاخ در میان بلندترین دیوار داخلی قرار داشت.
- مادها و هخامنشیان در سنگ تراشی و نقش برجسته بیش تر از آشوری ها و در فضاهای معماری بیش تر از آراتوها تاثیر پذیرفتند
- دوره ماد دوره شروع زرتشت است و آرامگاه های شیبه خانه های حکومتی هستند
- اولین آریایی هایی که در فلات ایران ساکن شدند و اولین شکل گیری شهری در این دوره است
- معماری مادها ترکیبی است از معماری اورارتو و عیلامی در واقع هم از نظر عناصر اصلی معماری و هم از نظر ساخت مایه ، چرا که معماری ماد ترکیبی است از اجر و سنگ است. همانند تالار چهل ستون مادی
- معماری ماد حکومتی است و دارای سه گروه عمده است: معماری معمولی: تالار ستون دار و معبد آتش که عنصری مقدس است
- معماری صخره ای: گور دخمه ای مانند دکان داوود ، فخریکاه، داودختز، دخمه شیرین و فرهاد ، سکاوند، اخور رستم، کوروکچ، قیزقاپان
- شهر تپه ها(قلعه های مادی): تپه هگمتانه، گودین تپه، نوشیجان تپه، تپه باباجان
- نمونه شاخص معماری ماد استودان ها می باشد که محل انباشتن استخوان مردگان است و معماری آن برج های گردی بودند بیرون آبادی ها و در صحرا و باقی مانده استخوان مردگان را به این مکان انتقال می دادند. به صورت کلی اتاقک هایی هستند در دل سنگ تراشیده شده و زیر و روی آن صاف تا قابل دست رس نباشد

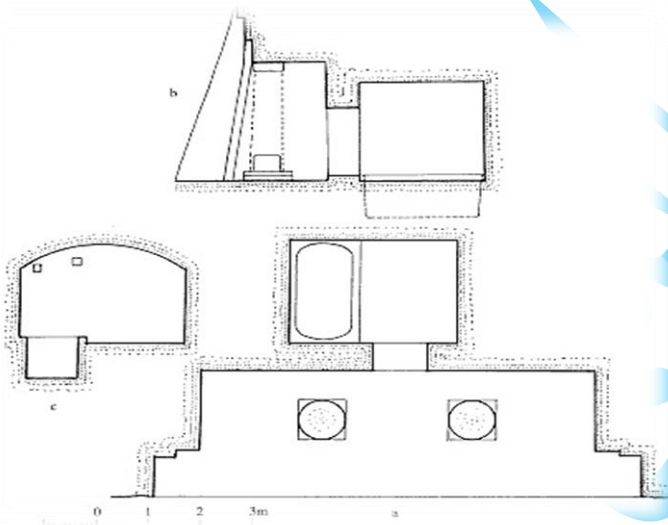
- ویژگی های معماری ماد: 1) ساختمان مرکزی دارای چند تالار (2) تالار های کشیده به دلیل منطق ایستایی (3) استفاده از طاق جناقی (4) دیوارهای ستبر با ضخامت زیاد (5) معماری آرامگاهی یا استودان (6) طاق نما گرداگرد ساختمان
- فرم اولیه ایوان در دوره مادها ابداع شد: معابد صخره ای که فاقد ستون و ستون دار می باشد. ستون دار آن ها متصل (نیم ستون تزئینی) و منفصل (ستون های غیرباربر و تزئینی در تمام ستون)
- طاق های کشیده ، طاق جناقی، دیوارهای ستبر، استودان ها، طاق گرداگرد ساختمان، ساختمان مرکزی با چند تالار

- دارای ستون تمام و کامل و دو ستون ازاد
- اختلاف موجود در این مقبره نسبت به سایر مقابر صخره ای به ویژه گوردخمه صحنه این است که دیوار انتهای ایوان دیده نمی شود و از این ایوان تا انتهای مقبره حالت یکپارچگی به خود گرفته است
- این مقبره فاقد مدخل ورودی بوده و در ایوان آن دو ستون سنگی ایجاد شده که پا ستونهایی شبیه گلدان وارونه می باشند
- ه اندازه ی عرض ایوان یک سالن نیز در داخل مقبره به وجود آمده که با دو پله جرزدار از هم جدا می شوند
- سه قبر مستطیل شکل به چشم می خورد که یک قبر بزرگ به صورت افقی و دو قبر کوچک به صورت عمود بر ایوان در آن تراشیده شده است

مقبره صخره ای
فخریگاه

- بدون ستون و معماری سنگی بازتابی از معماری چوبی
- آرامگاه ها شبیه به خانه های مسکونی هستند
- دارای دو نیم ستون تزئینی
- در جلو آن ایوانی قرار دارد
- سقف اتاق برخلاف سقف مسطح ایوان جلو به شکل هلالی ساخته شده و در گوشه ای از آن هم یک قبر بیضی شکل با عمق ۷۰ سانتی متر به چشم می خورد.

مقبره صخره ای دکان
داوود

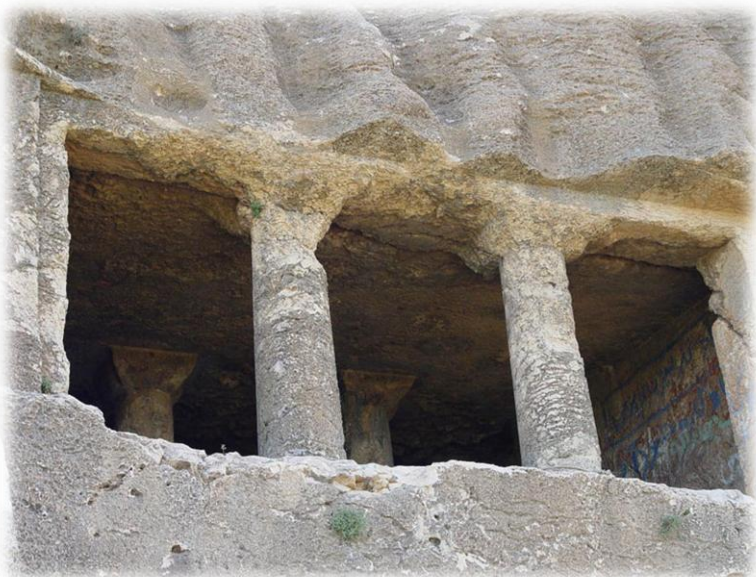
- نیم ستون تزئیناتی
- دو عدد گور مستطیل شکل کنده شده در داخل آن، از نظر شکل ظاهری شبیه به گورها داخل گوردخمه ی فخریکا میباش
- یک رواق به عرض ۱۳۳ سانتی متر به داخل ورودی گور راه می یابد
- ورودی قبر با ۱۸۰ سانتی متر بلندی و ۹۰ سانتی متر پهنا به اطاق قبر راه می یابد

مقبره صخره ای داو دختر

- سلسله مراتب پیچیده و محوری - دو ستون آزاد و ستون های منفصل و کامل
- طاقی سنگی با پلانی مربع که به دلیل وجود يك اتاقك نیمه زیر زمینی در آن، به نام طاق خوانده می شود
- اما از سنگهای حجیم تراش خورده تشکیل شده که به صورت خشکه چین و بدون ملاط و به صورت رج رج بر روی هم قرار گرفته اند
- پشت بام طاق از هلالی به حالت مسطح و یکنواخت
- بنای طاق در فضای داخلی کاملا یکنواخت، ساده و بدون هرگونه تزئینی بوده است

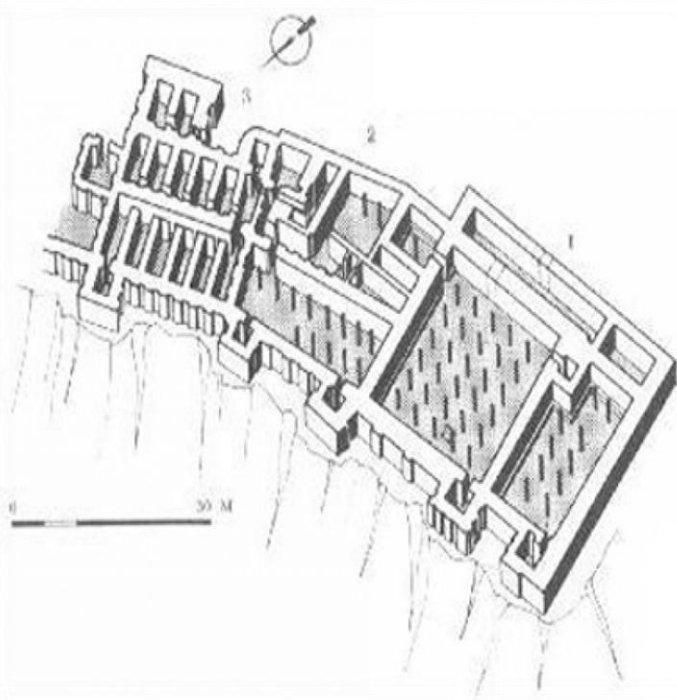
مقبره صخره ای شیرین و فرهاد

مقبره صخره ای
قیزقاپان

- نیم ستون ها متصل
- بازسازی شده معماری چوبی اما به صورت سنگ
- ستون های یونیک
- سه نقش تیر بزرگ چوبی روی هر ستون و یک تیر افقی که تیرهای عمودی را قطع کرده و دو جفت تیر افقی در پیش آمدگی بنا نمایان است. اطاق قبر به عمق ۳,۱۵ متر به درون صخره کنده شده و همسطح با کف بیرونی است

- تالار پذیرایی بزرگ از سه طرف بسته و 31 ستون که بر روی پایه قرار گرفته اند. پایه های سنگی خشن، نامنظم
- این تالار پیشرو تالار آپادانا در نوشیجان و همچنین پاسارگاد و تخت جمشید است
- این تالار ریشه در تالار های تپه حسنلو را نیز دارد
- این تپه احتمالا یکی از قلعه های بزرگ دفاعی بوده است (به عنوان یک پادگان نظامی کاربرد داشته است) قلعه از خشت خام ساخته شده است

گودین تپه

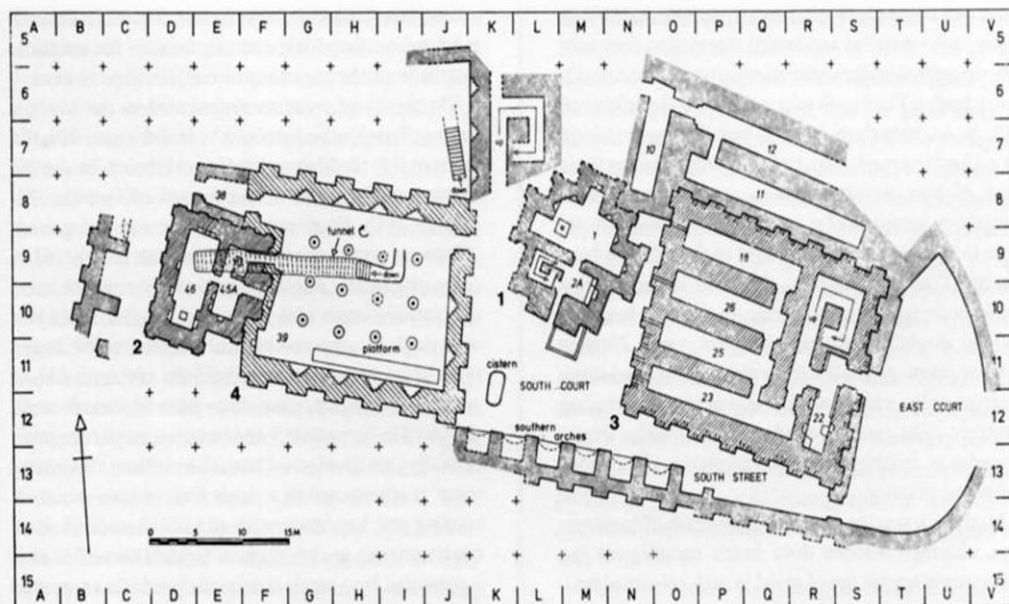

Figure 7. Tepe Nush-i Jan. Plan including the four principal buildings: the Central Temple (1), the Western Temple (the Old Western Building) (2), the Fort (3), and the Columned Hall (4)

تپه نوشیجان سده
هشتم تا نیمه نخست
سده ششم ق.م

- طاق ها به صورت جناغی و ضربی هستند
- پلان آن بر روی تپه است و قابلیت نظامی، مذهبی، حکومتیو دفاعی را داشته است
- اجزا: حصار دژ، تالار ستون دار، معبد اصلی، اتاق ها و انبارها
- آتشکده آن در فضای بسته و چلیپایی شکل است. دیواره ها ضخیم و سقف گهواره ای یا طاق اهنک
- آرامگاه های شیخ عطا الدوله بیابانکی در صوفی آباد سمنان و آرامگاه ابوالحسن خرقانی از این ساختمان الهام گرفته اند
- ساختمان ها: ساختمان غربی که قدیمی ترین ساختمان است، تالار ستون دار، اتاق های مسکونی وانبار اسلحه
- برای اولین بار تالار چند ستونی که بعد ها به آپادانا معروف شد
- شروع پلان چلیپایی
- طاق های جناغی به روش ضربی اجر چینی شده است و اولین سرچشمه وجود آتشکده در این بنا است
- وجود پنجره های کور در که به ترتیب زمانی: اورارتورها، نوشیجان، کعبه زردشت، طاق کسری

- گیان در نهاوند همدان است و زیویه در سقز کردستان و تپه حصار در دامغان سمنان

- این محوطه از یک تپه مرکزی و چند تپه کوچک تشکیل شده است.
- تپه مرکزی شامل خانه هایی با پی سنگی و دیوارهایی از خشت است.
- در طبقه های فوقانی این تپه، اتاق هایبیا استحکاماتی وجود داشته اند که نشان می دهد در آن زمان از این اتاق ها به عنوان برج استفاده می شده اند.
- از یافته های مهم این تپه با رنگ های تزئینی است که اتاق منقوش خوانده می شود و به نظر می رسد اتاقی تشریفاتی بوده است.

تپه گیان 3700 سال
ق.م و تپه زیویه در
700 سال ق.م و تپه
حصار در هزاره
چهارم تا هزاره اول
ق.م

تپه باباجانی هزاره
اول ق.م

- نام دیگر آن قصر هفت حصار است به معنی محل تجمع ئ تپه بیضی شکل که پایتخت مادها و نخستین پایتخت ایران بوده است. در سده 17 ق.م شهر بنیانگذاری شده است
- هگمتانه شبیه به شهر اور بابل و نینوا می باشد
- هگمتانه شهر مدور و بیضی شکل و شاید هم پیازی شکل باشد: لایه های حفاظتی تو در تو
- فقط شهر قدرت نبوده و شهر معبد و محل تجمع سه جامعه ایلی ، عشایری، و روستایی به شمار رفته در حالی که در بین النهرین چنین نیست
- دارای 7 دیوار متحدالمرکز که هر دیوار داخلی بلندتر از دیوار خارجی است و کاخ در میان بلندترین دیوار داخلی قرار دارد
- دارای 7 قلعه تو در تو که هر قلعه دارای کنگره هایی به یک رنگ خاص همانند سیاره ها است
- خانه های هگمتانه درون گرا و دارای حیاط مرکزی است و به صورت کلی خانه ها کاملا منظم(چند ضلعی) و شطرنجی می باشد
- وجود یک شبکه منظم و پیشرفته آبرسانی در این تپه است.
- اتاق ها و انبارهایی به صورت قرینه در گرداگرد حیاط مرکزی شکل گرفته اند.
- دارای حصار و برج های دیده بانی بوده است.
- بدنه خارجی حصارها با گچ اندود شده است.
- چرخش و حرکت آب در این شهر به دو صورت بیرون حصار و معابر اصلی وجود دارد.
- شهر دارای دو منطقه معماری است:
- الف) منطقه ای که دارای دو ردیف ابنیه معماری متصل به هم است.
- ب) منطقه ای دیگر که دارای یک ردیف ابنیه معماری است.

تپه هگمتانه سده 8 پیش از میلاد

